

Biblioteka
OGLEDALO

BEOGRAD, 2020.

Neda Todorović

Dnevnik pod maskom

ZEPTER BOOK WORLD

*Maksimu
i Mironu*

Nespokoji Nede Todorović

„Kako mogu da znam šta mislim, dok ne vidim šta govorim“, rekao je svojevremeno angloamerički pesnik Vistan Hju Oden. Kada se Neda Todorović, profesorka novinarstva i novinarka, priklonila dnevničkoj revnosti, mogla je da kaže da je zapisivala šta se u njoj zbivalo da bi doznala šta o tome misli. Verujem da ta nedoumica autorke nije bila samo o vrednosti zapisivanog nego i o smislu takve zamisli.

Zašto pisati?

Za koga pisati?

I kad ostavimo po strani odgovore koji „idu“ uz svaku vrstu stvaralaštva, znamo da odluka da se piše kolumna u formi dnevnika nije bila lagodno opredeljenje neke bezbrižne dokoničarke. Bila je to forma autorskog samoodređivanja i samorazjašnjavanja, preispitivanje, sopstveno razumevanje nove, nepoznate, ekstremne realnosti. To je značilo ne samo suočavanje s čudovišnim kovidom 19, njegovim pojavnim oblicima i metafizičkim maglinama, nego i prepoznavanje svojstava novonastale stvarnosti.

Autorkina ambicija pokazala se kao nastojanje da se uspostavi makar i fragmentarna slika o haotičnosti koja je više izmicala poimanju nego što se ustaljivala. A bio je to i pokušaj

oslobađanja od vlastitih teskoba, pritisaka, opsesija i stresova. Za autorku je bilo važno da se upusti u istraživanje stanja u kome se našla i ona sama. U spisateljskoj nameri bila je misaono najbliža ideji Virdžinije Vulf: „Ako ne kažeš istinu o sebi, ne možeš je reći ni o drugima“. Zato se autorkina istina o sebi i našla kao polazište za ono što se dešavalo u njenom vidnom polju, što je za nju bilo relevantno.

Neda Todorović je znala da se uvid u kontroverznu stvarnost neće moći pouzdano ostvariti bez svakodnevnog svedočenja u kome se ispoljava dramatični život svakodnevica. A kad se susretala sa tematskom raznolikošću koja je bila, na prvi pogled, sačinjena od nespojive građe, dnevnička posvećenica je svesno ili nesvesno sledila iskustvo Oldosa Hakslija da je esej pogodan da se njime „saopšti takoreći sve, i takoreći o svačemu“. Zato su ove kolumnističke refleksije bliske i komentaru i eseju. Skladni zapisi, utemeljeni na građi svakodnevlja i na uspomenuama koje se ne zaboravljaju, sadrže tematsku raznovrsnost i tematsku „nespojivost“. Ono što je iz aktuelne neposrednosti nadiralo kao događaj, spisateljica je nastojala da pretvori u relevantan doživljaj, slično junaku u Kafkinom delu *Zamak*, koga prati stanje *hier sein*, što će reći – *biti ovde*. A *biti ovde* značilo je slediti misaone i afektivne procese koji učestvuju u stvaranju jedne nove realnosti koja je daleko od utemeljenosti bilo kakve jasno oblikovane forme.

Pesnik Dušan Matić smatrao je da je čovek – pogled na svet. Nevolja je u tome što većina ljudi ostaje u senci tuđeg pogleda na svet, bez individualnog samoodređenja. Kad je naša autorka odlučila da ništa ne prihvati zdravo za gotovo i kad je shvatila da joj najviše odgovara drama prevrednovanja, to je postalo predmet njene dnevne ispovesti. U njenoj autorefleksivnoj subjektivnosti ukrštala su se samoosećanja i samospoznaje. A kritička svest koja je uznemiravala, pomagala

joj je da odatle stigne do sveta koji je okružuje i pritiskuje. Bilo je to možda i iznuđeno putovanje do haosa nesigurnih vremena, u kojima niko nikog nije bio spreman ni da čuje niti da razume. Ostati blizak svom najintimnijem uverenju, svom pogledu na svet, bilo je svojevrsno umeće. Bio je to susret sa sobom i sa savremenima koji, šekspirovski rečeno, žive u vremenu koje je iskočilo iz zgloba. U tim pokušajima se autorka približavala majstorima dnevnika kao što su Kafka, Žid i Gombrovič.

Stiče se utisak, ipak, da su ove dnevničke kolumne nastale i kao bekstvo od rezigniranog samosaopštavanja i bilo kakve fatalističke predaje. Autorka oblikuje istinit, iskren, spontan, bistrouman i razložan narativ. Ova forma kazivanja ima za nju koliko psihološku i moralnu vrednost, toliko i intelektualnu samopotvrdu. U zapisivanju događaja, doživljaja i refleksija sledila je poznatu misao da je bolje reći manje nego suviše. Toga načela dosledno se držala. Uvek je tražila onu reč koja će adekvatno izraziti stanje u kome se nalazi i misao koju sledi. U tome je uspevala, pa je i zbog toga njeno kazivanje čisto kao suza.

Ova dnevnička komunikacija često se pretvarala u kreativan i delotvoran čin i afektivnog i racionalnog reagovanja. A budila su se i uspavana i potisnuta prethodna misaona tražanja. Kao slobodnomisleća intelektualka, Neda Todorović je pokazala da je moguće uverljivo reći samo ono u šta verujemo, što smo stvarno videli i snažno osetili. Pokazalo se da se u ovakvom dnevniku može lakše i spontanije reći i ono što bi na drugom mestu tražilo ili šira teorijska obrazlaganja ili kompleksnu kristalizaciju umetničke ili diskurzivne imaginacije.

Lakoća ovih upečetljivih dnevničkih opservacija ne temelji se na poznatom i očekivanom mišljenju. Kreativan dnevnik antiteza je takvom pristupu. Autorka je znala da dnevničko

pregnuće ne bi smelo da postane *mišolovka* za vlastite frustracije i pomračenja. Ali to se ne događa onima koji imaju suverenitet, osmišljen pogled na svet i individualno iskustvo.

O KNJIGAMA

Teško je reći da li su u oblikovanju narativa Nedi Todo- rović više pomagale pročitane knjige, spisateljsko umeće ili životno iskustvo. Očigledno je da je našoj autorki teško prihvatljivo mišljenje da je knjiga *relikt prošlosti*, da ona ostaje *bez značenja*, da prestaje da bude *ključ duha*. Za nju je čitanje najvrednijih knjiga forma oslobađanja od teskobe, praznine, opsesija i zabluda. Čitalačku predanost, kao i pisanje, ona vidi kao unutrašnje čistište, traganje za smislom postojanja i nalaženje vlastite individualnosti.

Generacije koje dolaze, a ona to zapaža kao profesor, uveliko okreću leđa civilizaciji knjige. Dolazi do ubrzane smene komunikativnih matrica. Promene su neminovne, ali i opasne za stanje duha i kontinuitet u uspostavljanju vrednosti. Danas se jezik života sve više umrežuje u nove tehnologije i polivalentna tehnička izumiteljstva. Pa ipak, za našu autorku knjiga je i dalje nezamenljiva! Ona je konstanta vrednosti i energija slobode. U njoj su sadržani trezori mudrosti, lepote i istine. Bez nje nema celovitijeg otkrivanja čovekove suštine, njegove složenosti i totaliteta njegovog postojanja. Kad sam se suočio sa neprestanim čitanjem mnoštva knjiga ove dnevničarke, prisetio sam se kazivanja Marsela Prusta: „Nemojte me pitati koga više volim, ljude ili knjige... Odgovor vam se ne bi dopao. Kad čitamo, uvek volimo da pomalo iziđemo iz sebe, da putujemo.“ I pored toga što je naša autorka trajno vezana za knjige, putem kojih izlazi iz sebe i rado putuje, njen odgovor bi nam se svideo više nego odgovor Marsela Prusta.